

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Pavel Hlaváček
Článok / Article: David a Goliáš juhovýchodní Asie: jak Vietnam reaguje na mocenský vzestup Číny?
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

HLAVÁČEK, P. 2015. David a Goliáš juhovýchodní Asie: jak Vietnam reaguje na mocenský vzestup Číny?. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 18, č. 3, 2015. ISSN 1335 – 2741, s. 42-65. Dostupné na internete:

http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2015/HLAVACEK.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

DAVID A GOLIÁŠ JIHOVÝCHODNÍ ASIE: JAK VIETNAM REAGUJE NA MOCENSKÝ VZESTUP ČÍNY?¹

DAVID AND GOLIATH OF SOUTH EAST ASIA: HOW VIETNAM DEALS WITH THE RISE OF POWER OF CHINA?

Pavel Hlaváček* 2

ABSTRACT

Chinese ambitions and recent activities in the South China Sea make small countries of South East Asia increasingly nervous. How do they reply to the rise of Chinese power? In this article, I argue that challenges Vietnam faces from China could be compared to the battle of David and Goliath. If these two actors clash in conventional manners, the result will be almost resolved for China. In order to offset potential losses, Vietnam belongs to those countries of South East Asia that have applied "hedging strategy" into its foreign policy. In essence, my argument is that government in Hanoi will do its best to keep good relations as long as it is possible with both, China and the United States. There have been indications that US-Vietnam relations have been improving since the end of the Cold War. However, any improvement with Washington has been followed by improvements with Beijing. Although it is extremely difficult to predict how will balance of power in South East Asia evolve and what impact it might have on alliance system in the region, we might conclude that – *ceteris paribus* – any other strategy, than hedging would be too limiting and too costly for Vietnam.

Key words: Hedging strategy, Vietnam, China, USA, Southeast Asia, balancing, bandwagoning

„Čína je velká země a ostatní země jsou malé. A to je prostě fakt“, Jang Ťie-čch', ministr zahraničí ČLR na Regionální fóru ASEANu v Hanoji, 2010. (Pomfret, 2010)

* PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D. působí jako odborný asistent, na Katedře politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta Filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Jungmannova 361/3, 301 00 Plzeň, Česká republika, e-mail: hlavacek@kap.zcu.cz.

¹ Tento článek byl vypracován v rámci projektu SGS-2015-006 "Dělbá moci v soudobých demokraciích".

² Autor článku realizoval do Vietnamu čtyři výzkumné cesty, z toho dvakrát (2011, 2014) přednášel na Hanojské univerzitě (*Đại học Hà Nội*). Další pobyt na téže instituce je plánován na začátek zimního semestru 2015/2016.

První kniha Samuelova vypráví příběh o střetu dvou známých bojovníků: obřího Pelištejce, který se na první pohled zdál neporazitelný a drobného pastýře Davida z tábora Izraelitů. Jejich souboj upoutává naši pozornost, protože výsledek bitvy dopadl přesně opačně, než všichni očekávali. David, ačkoli postrádal vojenské zkušenosti, dokázal svého soupeře na hlavu porazit. Základ jeho úspěchu spočíval v tom, že správně vyhodnotil situaci: kdyby za daných okolností přijal souboj s mečem a štítem, navíc v těžké zbroji, zcela jistě by prohrál. David si ale ke všeobecnému údivu vzal do boje pouze svůj prak. Porušil tím patrně všechny zvyklosti, nicméně jak se ukázalo, jedna dobře mířená rána přímo do hlavy obra svůj účel splnila. Dnes bychom takovýto souboj označili za „asymetrický“ a použitou metodu boje za „nekonvenční“. K takovýmto konfliktům obecně dochází tehdy, když vojenské kapacity jedné ze stran výrazně zaostávají za druhou stranou. V takovém případě slabší aktér může vzdorovat pouze za použití nestandardních prostředků. Příběh Davida a Goliáše je jeden z prvních, který poukazuje na to, že síla sama o sobě nemusí vést k vítězství.

V následujících řádcích se hodlám zabývat jedním z asymetrických vztahů dvou států (jiho)východní Asie, ve kterém menší z aktérů hledá způsob, jak svému mnohem silnějšímu soupeři vzdorovat. „Obrem“ je v tomto případě chápána Čínská lidová republika (dále jen Čína), protože je přirozeným hegemonem v regionu: svou rozlohou, počtem obyvatel, ale hlavně prudkým růstem svého HDP a investicemi, které plynou do modernizace čínské armády. (The Economist 2012, Fravel 2012) Za „**Davida**“ je v přeneseném slova smyslu považován Vietnam. Ten svým počtem obyvatel, rozlohou nebo velikostí armády rozhodně nepatří mezi regionální „trpaslíky“. Stejně tak jej nemůžeme považovat za vojensky nezkušenou zemi. Nicméně ve všech jmenovaných aspektech je několikanásobně menší a slabší než Čína. (Womack 2006: 1. kapitola) (viz Tabulka č. 1³)

Čínu i Vietnamu pojí silná a stále rostoucí ekonomická propojenost, stejně tak i kulturní či ideologická blízkost. Jenže součástí vzájemných vztahů je také zakořeněná rivalita a historie poznamenaná častými válkami. Ta poslední proběhla teprve před 35 lety a navzdory normalizaci vztahů na počátku 90. let 20. století se dodnes nepodařilo vyřešit přesné vytyčení hranic v Jihočínském

³ Tabulka č. 1 byla autorem využita v textu *Závody ve zbrojení a konflikt o Jihočínské moře*, část II. (Hlaváček, 2015)

moří (viz Tabulka č. 2⁴). Spory o jednotlivé ostrovy v posledních letech přerostly do ozbrojených střetů s několika mrtvými a raněnými.

Tabulka č. 1: Procentuální podíl Číny a Vietnamu v regionu jihovýchodní Asie*					
	Rozloha	Populace (odhad léto 2014)	HDP dle PPP# (odhad 2013)	Výdaje na zbrojení+ (2012)	Export (odhad 2013)
Čína†	68,02	67,04	72	79,09	52,47
Vietnam	2,35	4,61	1,95	1,60	3,06

Poznámky:
 * Do regionu jihovýchodní Asie jsou započítávány: Čína, Filipíny, Hong Kong, Indonésie, Kambodža, Laos, Malajsie, Myanmar, Singapur, Tchaj-wan, Thajsko, Vietnam.
 # HDP dle PPP = Hrubý domácí produkt dle parity kupní síly (Purchasing power parity).
 + Bez Myanmaru (údaje nejsou dostupné).
 † Čína = Čínská lidová republika (bez Tchajwanu a Hongkongu).

Zpracováno: Autorem dle CIA World Factbook; SIPRY (2012).

Tabulka č. 2: Konfliktní linie Číny a Vietnamu v oblasti Jihočínského moře		
Sporná území	Nárokované vládami	Charakter území
Macclesfieldovy písky	Čína, Filipíny, Tchaj-wan a Vietnam	Jeden potopený atol (9 a víc metrů pod hladinou moře)
Paracelské ostrovy	Čína, Tchaj-wan, Vietnam	Více než 30 menších ostrovů do 14 m. n. m.
Spratleyho ostrovy	Brunej, Čína, Filipíny, Malajsie Tchaj-wan, Vietnam	Asi 750 menších ostrovů do 4 m. n. m.

Zpracováno autorem dle CIA World Factbook

Poslední eskalace propukla na jaře roku 2014, když čínská vláda nechala u Paracelských ostrovů vybudovat průzkumnou ropnou plošinu⁵. Ta se nacházela přibližně 130 námořních mil od vietnamského pobřeží a z hlediska mezinárodního práva tak jednoznačně zasahovala do Výhradní ekonomické zóny (EEZ⁶) Vietnamu. Čína přesto do oblasti vyslala na 120 svých plavidel,

⁴ Tabulka č. 2 je zkrácenou verzí tabulky, která byla autorem využita v textu Závody ve zbrojení a konflikt o Jihočínské moře, část II. (Hlaváček, 2015)

⁵ Provoz ropné plošiny s označením HYSY 981 – čínsky: „Haiyang Shiyou 981“, vietnamsky „Hải Dương 981“ – byl zahájen 2. května 2014. Její činnost byla nečekaně ukončena v srpnu téhož roku.

⁶ EEZ (*Exclusive Economic Zone*): Výhradní ekonomická zóna se nachází do 200 námořních mil od pobřeží.

včetně šesti válečných lodí, které během dvou měsíců potyček potopily dvě vietnamské rybářské lodě a zranily několik námořníků (Stout 2014).

Incidenty v Jihočínském moři z jara 2014 se velmi rychle přenesly i na vietnamskou pevninu. Ve větších městech začaly spontánně propuknout násilné protičínské nepokoje, v důsledku kterých zemřely přes dvě desítky místních obyvatel a stovky dalších byly zraněny. Materiální škody byly rovněž vysoké, neboť protesty se v nejednom případě zvrhly do rabování a vypalování jakýchkoli zahraničních továren a obchodů. Číňané, kteří se toho času nacházeli ve Vietnamu, byli nuceni v obavě o svou bezpečnost ze země urychleně odejít, případně požádat ambasádu své země o odvoz. (Brown 2014; VOA 2014)

Vietnamci mají všechny důvody, proč se nově se rýsující konstelace sil v (jiho)východní Asii obávat. Nelze se jim proto divit, že mocenský vzestup Číny chápou jako svůj „existenční problém.“ (Brown 2010: 335; srovnej Thayer 2011a) Ozbrojený konflikt v Jihočínském moři totiž ohrožuje nejen suverenitu Vietnamu. Hrozbu představuje také pro stabilitu existujícího politického uspořádání, protože neschopnost vietnamské vlády zastavit Číňany by u obyvatel mohla vyvolat těžko zvladatelné nacionalistické vášně.

Nabízí se proto otázka, jakým způsobem vietnamská vláda bude aktuálním „asymetrickým“ výzvam čelit. Pokud by měla čínskému tlaku ustupovat, musela by se vzdát svých legitimních nároků (nejen) v Jihočínském moři. Takový ústupek by pro Vietnamce byl příliš ponižující. Vyvolal by negativní reakce obyvatel, jejichž intenzitu lze jen těžko předvídat. Na druhé straně pokud by chtěla vietnamská vláda zahájit klasickou politiku vyvažování, musela by nalézt silného aktéra, jehož odstrašující potenciál by Čínu nutil ke zdrženlivosti. V současné době by takovýmto partnerem mohly být pouze Spojené státy americké. Bez ohledu na to, zda by o společnou alianci měli ve Washingtonu zájem, zatím se taková varianta jeví příliš mnoha představitelům Komunistické strany Vietnamu (KSV⁷) jako nepředstavitelná.

V tomto článku hodlám demonstrovat, že pokud nedojde k dalším eskalaci čínsko-vietnamských sporů, k žádné zásadní změně vietnamské zahraniční politiky v nejbližším horizontu docházet nebude. Vietnam se ve vztahu k Číně a Spojeným státem bude držet toho, co prosazoval přibližně posledních zhruba deset let. Na jedné straně bude usilovat o prohlubování hospodářské výměny a zapojování Číny do bilaterálních i multilaterálních dohod. Na straně druhé bude

⁷ KSV (Komunistická strana Vietnamu) = Đảng Cộng sản Việt Nam.

vláda v Hanoji investovat do posílení svých vojenských kapacit, modernizovat armádu a zlepšovat vztah s ostatními regionálními velmocemi (USA, Rusko, Indie). V neposlední řadě bude prohlubovat své členství v regionálních organizacích, od kterých bude očekávat podporu.

Takováto strategie bývá v teoriích mezinárodních vztahů označována zajišťování (*hedging strategy*). Podobně jako jiné teoretické koncepty nemůže garantovat úspěch, nicméně zdá se být nejschůdnějším řešením, protože jakákoli jiná strategie by za daných okolností byla příliš riskantní, příliš nákladná nebo z jiných důvodů nepřijatelná pro současné vietnamské politické elity.

Tento text je strukturován do tří základních částí. V té první se bude představen teoretický koncept strategie zajištění, který vychází z definice **Evelyn Goh**. V následující části bude ilustrováno, jak se jmenovaná strategie stala pilířem vietnamské zahraniční politiky. Pozornost bude zaměřena zejména na dva dokumenty, které vytváří teoretický základ vietnamské zahraniční politiky od konce studené války: doktríny „Spolupráce a soubor“ z roku 1991 a „Strategie na obranu vlasti v nových podmínkách“ z roku 2003. V obou případech bude kladen důraz to, jak se strategie zajištění promítla do vztahů se Spojenými státy a Čínou. Ve třetí a závěrečné části se pak pokusím odůvodnit, proč strategie zajištění současným politickým elitám vyhovuje. Přesněji řečeno, proč zjevně agresivní chování Číny vůči vietnamským nárokům v Jihočínském moři nevede a nepovede – *ceteris paribus* – k vytvoření aliance s USA.

1 Teoretický koncept: strategie zajištění

Koncepce „zajištění“ (*hedging*) je dobře známý pojem pro ekonomy a burzovní makléře. Ve světě financí je totiž „zajištěním“ označován často kontroverzní postup, jehož cílem je minimalizace možných ztrát, které vznikly v důsledku rizikových investic.⁸ V podobném smyslu byl tento termín přenesen do oboru mezinárodních vztahů: zajišťování je obecně míněna snaha (zpravidla menších či slabších) státu pojistit se proti rizikům, které vyplývají z měnícího se mezinárodního uspořádání. (Cheng-Chwee, 2008, s. 163 - 165)

První zmínka o „zajišťování“ se v oboru mezinárodních vztahů objevila

⁸ Do širšího povědomí se strategie zajištění dostala v průběhu roku 2008, když v USA (a později i v Evropě) naplno propukla hospodářská recese. Tehdy skupina spekulantů dokázala obohatit tím, že se de facto „pojistila“ proti poklesu cen akcií vlastní společnosti a tím pádem na jejich ztrátách vydělala. Tento postup vyvolal značné rozhořčení drobných střadatelů a poptávku po regulaci tzv. „hedgových fondů“.

teprve nedávno. Je uvedena v Národní bezpečnostní strategii USA (NSS⁹) z roku 2006, kde se konstatuje: „Naší strategií je, aby Čína pro své občany vybrala tu správnou strategickou volbu, zatímco my se zajistíme proti jiným eventualitám.“ (NSS 2006, s. 42; text v citaci zdůrazněn autorem). Tvůrci americké zahraniční politiky touto formulací deklarovali, že vůči Číně nebudou uplatňovat politiku zadržování (*containment*), jak to činili vůči Sovětskému svazu v době studené války, ani politiku izolace (*isolationism*), která měla v USA hlubokou tradici až do vypuknutí první, resp. druhé světové války. Dle NSS 2006 hodljají Američané Čínu povzbuzovat v dosavadním směřování, aby z ní učinili partnera, který bude jednat odpovědně a prediktabilně. Nicméně bude tak činěno s obezřetností a bude nutné se „zajistit“ se pro případ, že by vůdci v Pekingu svého rostoucího vlivu začali zneužívat. (NSS 2006, s. 42 - 43)

Na rozdíl od ekonomie je strategie zajištění v oboru mezinárodní vztahy vnímána jako neutrální termín. Rozšiřuje totiž naše perspektivy v odpovědi na často pokládanou otázku: „Jak reagují státy na prudce se měnící rovnováhu moci?“ Konvenční teorie mezinárodních vztahů – zejména ty, které byly zformulovány ještě v době studené války – nabízejí zpravidla dvě základní odpovědi: vyvažováním (*balancing*) nepřítelů nebo ustupováním (*bandwagoning*) nepříteli, resp. připojením se na stranu vyzývatele. Podle většiny akademiků, kteří na mezinárodní vztahy nahlíželi z realistické perspektivy (Waltz, 1979; Walt 1985; srovnej Mearsheimer 2001), státy v prvé řadě dělají vše proto, aby se svému protivníkovi vyrovnaly, a to ať už posilováním vlastních vojenských kapacit (*internal balancing*) nebo zapojováním se do aliancí s podobně znevýhodněnými aktéry (*external balancing*). Jiní odborníci (např. Schroeder, 1977) naopak poukazovali na množství případů, ve kterých vlády dobrovolně podřídily (*accommodation*) svou zahraniční politiku nastupující velmoci (nebo hegemónovi). Připojení se na stranu silnějšího pro tyto odborníky není jen zoufalé řešení, které vyplývá z nedostatku jiných alternativ (jak tvrdí realisté), nýbrž standardní nástroj, jak se slabší stát snaží participovat na moci silnějšího.

Mou ambicí zde není řešit, zda v mezinárodní politice převažuje vyvažování nebo ustupování. Podstatné však je, že ať už bychom se přiklonili k jedné či druhé variantě, oba přístupy předpokládají, že volba existuje jen jedna a vláda si musí vybrat, ke komu se připojí. Stát zkrátka nemůže realizovat oba směry najednou. (Sheehan, 2000, s. 162 - 163)

⁹ NSS = National Security Strategy (Národní bezpečnostní strategie)

Problém s výše uvedeným konstatováním spočívá v tom, že realita mezinárodních vztahů po skončení studené války se zdá být daleko pestřejší a že zmiňovaná dichotomie (vyvažování versus ustupování) nedostatečně vystihuje podstatu formování alianční politiky post-bipolárního světa. (Chung 2009/2010, s. 657 - 658; srovnej McDougall, 2012, s. 1 - 3)

Málokde je rozpor mezi teorií rovnováhy moci a realitou mezinárodních vztahů tak patrný, jako v asijsko-pacifickém regionu po skočení studené války. (Chan, 2012, s. 87 - 90) V uplynulých několika dekádách zde docházelo k prudkému nárůstu moci Číny, což zcela nabouralo existující rozložení sil. Změny v důsledku vzestupu „Říše středu“ vyvolávají reakce okolních zemí: některé je spíše přivítaly, jiné je pozorují s velkou obezřetností. Ovšem žádná vláda svou diplomacií neomezila na jednostrannou volbu: buď aliance s Čínou (tj. nastupující kontinentální velmoci) proti USA (tj. zámořské globální supervelmoci) nebo naopak (tj. s USA proti Číně). Zdá se, že zdaleka nejrozsáhlejší reakcí východoasijských států obklopujících Čínu je hledání „střední“ cesty mezi oběma velmocemi. Takto široce pojatý koncept zahrnuje vše mezi čistým vyvažováním (*pure balancing*) a čistým ustupováním (*pure bandwagoning*), označujeme jako zajišťování.

Zajišťovací strategie je typická zejména pro ty aktéry, jejichž schopnosti formovat mezinárodní systém jsou omezené. Zpravidla tedy jde o menší či slabé státy. Pro ně je výhodnější hledat alternativu bez trvalých a jednoznačných závazků, které by omezovaly svobodu jejich jednání a rozhodování. Spíše než přiklonění se k jednomu pólu moci se zdá být výhodnější určitá míra manévrování mezi nimi. Uzavírání aliance, ať už v důsledku politiky vyvažování nebo ustupování, je totiž složitý a hlavně nákladný proces. Od členských států se očekává, že budou aktivně přispívat na chod organizace. Mimo jiné vyžaduje nezanedbatelné investice do obrany a omezení vlastní zahraniční politiky (např. obchodních či diplomatických styků s nepřítelem). Mnohé státy, jejichž existence není bezprostředně ohrožena ambicemi hegemonu, odmítají „daň“ za členství v organizaci kolektivní obrany platit. Podle **Evelyn Goh** se zajišťující státy „nerozhodují ani pro jednu z alternativ mezi vyvažováním (*balancing*), ustupováním (*bandwagoning*) nebo neutralitou (*neutrality*). Namísto toho si kultivují střední postavení, kterým předcházejí nebo se vyhýbají volbě pro jednu stranu...na úkor té druhé.“ (Goh, 2006)

Prostor mezi čistou formou vyvažování, resp. ustupování je přirozeně velmi široký a v tomto smyslu je „hedging“ nutné chápat jako několik různých strategií.

Jejich kombinace je utvářena podle toho, do jaké míry bude ten konkrétní stát svou prosperitu a bezpečnost hodlá vázat na vybranou světovou velmoc. Jak bylo naznačeno výše, nejde o volbu „buď anebo“, nýbrž o kombinaci různých postupů. V poslední době se objevilo několik více či méně sofistikovaných koncepcí, které se snažily strategii zajišťování definovat. **Evelyn Goh** upozorňuje, že má-li být strategie zajišťování uplatnitelná pro analýzu mezinárodních vztahů, musí obsahovat minimálně tři základní prvky: nepřímé (nebo také měkké) vyvažování (*indirect or soft balancing*), angažovanost (*engagement*) a vtahování (*enmeshment*). (Goh, 2005)

Toto pojetí je de facto kompromisem mezi třemi v současné době nejvlivnějšími teoriemi mezinárodních vztahů (realismus, liberalismus, konstruktivismus). Koncept nepřímého či měkkého vyvažování vychází z (neo)realistické tradice. Podle této perspektivy se slabší státy, které odmítají přizpůsobit své chování silnějšímu, ale nedisponují dostatečnými vojenskými prostředky pro tradiční vyvažování, pokouší hegemonu oslabit kombinací diplomatických, ekonomických nebo mezinárodně-právních iniciativ. Nechtějí (nebo z různých důvodů nemohou) vytvářet alianci s jinými státy a nemají ani zájem na vyvolání otevřené konfrontace. Dávají ale najevo nesouhlas s tím, co (nebo jak) hegemon dělá. (Pape, 2005)

Angažovanost (*engagement*) se odehrává v rovině politické (osobní), ekonomické nebo strategické. Jde o soubor aktivit, které mají vytvářet režim vzájemné komplexní závislosti (*interdependence*). Pokud jsou účastníci takového na sobě vzájemně závislí, pak liberální teorie předpokládá, že jakékoli využívání vojenské síly pro vlastní obohacení (nebo jen hrozba silou) může mít v nejlepším případě krátkodobý efekt a v každém případě poškozuje všechny zúčastněné. (Keohane, Nye, 1998)

Třetím aspektem strategie zadržování je politika vtahování (*enmeshment*). Tento termín se v sociálních vědách začíná nejprve uplatňovat v psychologii¹⁰ a do teorií mezinárodních vztahů se dostal relativně nedávno. Vychází z konstruktivistické teorie mezinárodních vztahů, podle které nastupující hegemon nemusí představovat pro ostatní aktéry hrozbu, je-li úspěšně vtažena do „přediva“ mezinárodních norem a konvencí. Pokud je velmoc přijme za své, začíná jednat v souladu s nimi a dobrovolně se vzdává možností měnit

¹⁰ Enmeshment (ang. zapletení, propojení) je termín, který začal používat Salvador Minuchin, představitel strukturální rodinné terapie. Autor jím označoval jednu ze dvou krajních forem disfunkční rodiny.

mezinárodní řád jinak, než v souladu s jeho pravidly. (Jackson, 2012)

Tabulka č. 3: Strategie zajišťování v jihovýchodní Asii	
Co dělat?	Za jakým účelem?
Nepřímo, resp. měkce vyvažovat (<i>indirect or soft balancing</i>)	Zabránit čínské dominanci regionu
Angažovat se (<i>Engagement</i>)	Zabránit odchodu USA z regionu
Vtahovat ostatní (<i>Enmeshment</i>)	Vytvořit stabilní řád v regionu

Zdroj: Vlastní zpracování dle Evelyn Goh (2005)

Pokud výše uvedený koncept **Evelyn Goh** aplikujeme na situaci v jihovýchodní Asii, pak lze konstatovat, že státy v bezprostředním „orbitu“ Číny uplatňují zajišťování, protože:

- A) nemají dostatečné kapacity, aby dosáhly klasického vyvažování, nicméně nejsou ochotné připustit vytvoření čínské hegemonie, a tak se omezují pouze na politiku nepřímého, resp. měkkého vyvažování;
- B) angažují se, resp. zapojují svou diplomacii a obchodní vztahy s klíčovými státy regionu; cílem je, aby primárně Spojené státy i nadále vázaly své národní zájmy v regionu jihovýchodní Asie a nedovolily návrat do politiky izolacionismu. Odchod USA z regionu by růst čínské moci ještě usnadnil;
- C) vtahují ostatní regionální aktéry – tj. jak státy (např. Indie, Rusko), tak organizace (např. ASEAN, APEC) – aby participovali na formování regionálního bezpečnostního komplexu. (Goh, 2005, s. 3 - 4) (viz Tabulka č. 3)

2 Vývoj vietnamské zahraniční politiky po pádu bipolarity

Vietnamská zahraniční politika prošla v uplynulých přibližně 20 lety rozsáhlou transformací. Snad žádný jiný sektor vietnamské politiky, kromě hospodářství, nezaznamenal tak hluboké přehodnocení vietnamských národních zájmů. K největším konceptuálním změnám zahraničně politických priorit docházelo během prvních deseti let od pádu bipolarity. Naopak v uplynulých deseti letech můžeme pozorovat, že z hlavních principů strategie zajišťování se stalo svým způsobem zahraničně politické paradigma, které je akceptováno napříč různými zájmovými skupinami uvnitř členské základny

Komunistické strany Vietnamu (KSV). Přijetí strategie zajištění neproběhlo skokově. Klíčovou roli pro její implementaci sehrála proměna postojů vietnamských politických elit vůči transformaci mezinárodního řádu po roce 1989.

Ústava Vietnamské socialistické republiky (*Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam*) garantuje vedoucí úlohu ve společnosti Komunistické straně, takže veškerá klíčová rozhodnutí o směřování zahraniční politiky musí být formulována a schvalována v aparátu strany. Podobně jako v jiných jednostranických systémech, dochází i mezi vietnamskými komunisty k větším či menším názorovým odlišnostem. Podle **Alexandera L. Vuvinga** lze konfliktní linie uvnitř KSV sledovat zejména od přijetí reforem „Đổi Mới“, které byly schváleny na 6. sjezdu KSV v roce 1986. Od té doby se můžeme vypořádat, že mezi vietnamské komunisty začíná rozdělovat otázka vztahu k Číně. Na jedné straně se vyprofilovalo křídlo tzv. anti-imperialistů (*anti-imperialists*), druhou a méně jednotnou část tvoří tzv. „internacionalisté.“ (*integrationists*) (Vuving, 2006)

Anti-imperialisté představují ve své podstatě konzervativní jádro vietnamských komunistů. Příznačná je pro ně věrnost ideologii marx-leninismu, kterou důsledně aplikují na mezinárodní vztahy. Z jejich úhlu pohledu je důležité bránit věc socialismu před „zhoubnými“ vlivy západní kultury, především pak Spojených států, které zůstávají strategickým vyzyvatelem Vietnamu. Z tohoto názorového stanoviska je také odvozeno jejich označení. Konzervativní část vietnamských komunistů odmítá postoje a hodnoty západních, tj. „imperialistických“, velmocí. V uplynulých přibližně dvou dekadách byly tyto názory artikulovány především z pozic generálních tajemníků KSV a často také ministerstvem obrany.

Zahraněčně politická doktrína „anti-imperialismu“ staví na argumentu, že Vietnam zůstává jednou ze zemí socialistického tábora a proto by ve své zahraniční politice měl sledovat linii zemí s ideově stejným (či podobným) politickým uspořádáním. Čínu proto považují za svého přirozeného a nejbližšího spojence.

Dle **Vuvinga** si „anti-imperialisté“ drželi většinu v politbyru až do roku 2003. Teprve poté začínal získávat převahu „opoziční“ tábor vietnamských internacionalistů. Jejich politické přesvědčení vychází ze zcela odlišné ideové i geopolitické perspektivy. V první řadě internacionalisté přijali rozpad komunismu za trvalý stav mezinárodní politiky a neočekávají, že by se „staré pořádky“

mohly vrátit. Vietnam vnímají jako součást asijsko-pacifického regionu, v jehož prvořadém zájmu ukončit izolaci, kterou způsobovala jednostranná orientace. Odtud také jejich označení: „internacionalisté“ volali po co nejširším začlenění, resp. integraci své země do mezinárodních a regionálních institucí (např. ASEAN, Východoasijský summit, Světová obchodní organizace aj.). Do této názorové skupiny můžeme zařadit poměrně širokou platformu: od ekonomicky uvažujících pragmatiků, pro které je hlavním zájem urychlení hospodářské modernizace země, přes ryzí „realisty“, kteří odmítají jednostrannou orientaci na jakoukoli velmoc, až po – řekněme – „nacionalisty“, které rozčiluje agresivní počínání Číny v Jihočínském moři. Internacionalistická stanoviska, jakkoli názorově různorodá, byla nejčastěji artikulována vietnamským ministerstvem zahraničních věcí nebo ministerstvem průmyslu a obchodu. (Vuing, 2006)

Jak bylo naznačeno výše, v dobách studené války se Vietnam ve všech ohledech profiloval jako spojenec Sovětského svazu. Moskva jej za tuto loajalitu odměňovala v prvé řadě bezpečnostními garancemi a v součinnosti s ostatními státy RVHP také štědrými dotacemi v oblasti rozvojové pomoci. Vietnam Sovětskému svazu na oplátku nabízel námořní a leteckou základnu v Đà Nẵngu (kterou postavili už Francouzi a Američané ji výrazně zmodernizovali). Sovětsko-vietnamské partnerství dlouho fungovalo k oboustranné spokojenosti. První pochybnosti se objevily až se zvolením **Michaila S. Gorbačova** (1985) a zaváděním politiky přestavby a otevřenosti (*perestroika a glasnost*).

Sovětská reformní politika byla pro Vietnam nepřijemná ve dvou rovinách. Za prvé, snahou **M. Gorbačova** uvolnit „ideologizaci“ společnosti a navázat spolupráci s občany mimo struktury Komunistické strany. A za druhé pokrokem, ke kterému došlo v sovětsko-čínských vztazích. Ty zůstávaly napjaté od pohraničních incidentů z konce 60. let 20. století, ovšem právě díky přičinění **M. Gorbačova**, došlo ke značnému zlepšení.

Vietnam sice patřil mezi vůbec první státy socialistického tábora, který už schválil rozsáhlé vnitřní reformy („Đổi Mới“), nicméně ty se týkaly téměř výhradně transformace hospodářství z centrálně řízeného na socialisticko-tržní model (*Kinh tế thị trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa*). Vietnam si v 80. letech procházel velmi složitým obdobím, které v obecném smyslu připomínaly hospodářské potíže Sovětského svazu. Avšak o kulturním a ideovém uvolnění – ve smyslu sovětské glasnosti – se ve Vietnamu nediskutovalo.

Obavy o další vývoj ve Vietnamu se rychle přenesly i do debat o směřování zahraniční politiky. Vietnamsští představitelé s hlubokými obavami pozorovali

sovětsko-čínské sblížení, protože se obávali, že by mohlo být činěno na jejich úkor. Jejich skepsi živila vlastní historická zkušenost: dobře si totiž pamatovali, jakým způsobem Američané ukončili svou participaci ve vietnamské válce (1964 - 1973). Tehdy během pařížských mírových jednání byli zástupci Washingtonu ochotni učinit rozsáhlé ústupky, které vláda „pro-amerického“ Vietnamské republiky, označila za zradu a odmítala podepsat. Pokud dokázali Američané obětovat Jižní Vietnam, proč stejnou „zradu“ nemohl učinit i Sovětský svaz?

Mezi vietnamskými komunisty se od druhé poloviny 80. let objevilo několik osobností, kteří chtěli pokračovat v duchu „Nového myšlení“. Podobně jako v případě samotného **Gorbačova**, ani vietnamští „reformní“ komunisté bezpochyby neměli v plánu rozložit stávající režim ani přerušit alianční vazby na Moskvu. Nová doba ale vyžadovala uvolnění a větší diverzifikaci zahraniční politiky, tzn. navázání diplomatických styků i se státy, které nejsou součástí tzv. východního bloku.

Mezi nejvýraznější „reformní“ tváře vietnamských komunistů patřil **Nguyễn Cơ Thạch**, ministr zahraniční v letech 1980 až 1991. **Thạch** si uvědomoval nutnost politických a hospodářských reforem a poukazoval také na stále větší zahraničně politickou izolaci, do které se Vietnam dostával v důsledku jednostranně orientované zahraniční politiky na SSSR (a jeho satelity). Jeho úsilí ale nebylo nikdy korunováno úspěchem. Většina členů KSV se znepokojením pozorovala, že implementace perestrojky a glasnosti přispěla k rozkladu socialistického zřízení ve střední a východní Evropě. V politbyru nakonec zvítězil názor, že pokud by se měl stejný scénář opakovat i ve Vietnamu, ohrozilo by to i pořádek i v samotném Vietnamu. (Mydans, 1998)

Když Sovětský svaz na přelomu 80. a 90. let „pohltily“ jeho vnitřní problémy, bylo třeba nalézt nového strategického spojence, který by v turbulentní době dokázal působit na Vietnam jako stabilizující síla. Nutnost změny v dosavadním směřování zahraniční politiky si plně uvědomovali i „anti-imperialisté“. Z jejich úhlu pohledu, ve kterém hlavní prioritou zůstalo zachování socialistického zřízení. Pokud toto nebyl schopen realizovat Sovětský svaz, volba padla přirozeně na Čínu. V Pekingu se komunisté dokázali úspěšně vypořádat s opozicí a také ekonomická data Číny naznačovala, že východoasijská velmoc, na rozdíl od SSSR, nestojí před bezprostředním rizikem státního bankrotu.

Jenže propagovat spojenectví Vietnamu a Číny nebylo tak jednoduché. Mezi Hanojí a Pekingem od poslední indočínské války (1979) de facto žádná komunikace neexistovala. Navíc v březnu 1988 Čína obsadila Johnsonův jižní

útes¹¹ v Jihočínském moři, který si nárokoval Vietnam. Při následných střetech o zdánlivě bezvýznamný ostrůvek bylo zabito na 70 vietnamských námořníků. (Hardy, O'Connor, 2014)

Stručně řečeno, i ti nejkonzervativnější komunisté si uvědomovali, že pokud mají navázat nadstandartní vztahy se svými kolegy v Číně, musí postupovat nanejvýš opatrně. Za tímto účelem část vietnamského politbyra v září 1990 požádala čínské vedení o setkání, na kterém chtěla navrhnout obnovení diplomatických styků a vybudování strategického partnerství. Bylo tak učiněno tajně, a když Číňané souhlasili, účast byla umožněna jen „prověřeným“ představitelům strany a vlády¹². Jednání proběhla v jihočínském Čcheng-tu. Obě delegace zde podpořily normalizaci vzájemných vztahů, nicméně v konečném důsledku čínští soudruzi své vietnamské kolegy hluboce zklamali: k nelibosti hanojské delegace bylo zamítnuto vytvoření vojenské aliance. (Kristof, 1990; Vuving, 2006)

Negativní stanovisko Číny do jisté míry oslabil vietnamské „anti-imperialisty“. Jejich neschopnost přesvědčit čínské partnery znovu vyvolala diskuzi, jakým směrem by Vietnam měl svou zahraniční politiku směřovat. Rozhodnutí bylo ale odloženo na 7. celonárodní sjezd KSV v červnu 1991. Průběh sjezdu se odehrál téměř celý v „režii“ „anti-imperialistů“, kteří znovu ovládli všechny významné posty v politbyru. Podařilo se jim dokonce odvolat i ministra zahraničí **Thacha**.

Převaha „anti-imperialistů“ se také podepsala na znění nové koncepce zahraniční politiky, která byla na 7. sjezdem KSV schválena. Dostala název Spolupráce a souboj (*Vừa hợp tác, vừa đấu tranh*) a opakovala vše, co obdobné zahraničně politické dokumenty v minulosti: důraz na budování světového míru, přátelství a spolupráci se všemi státy socialistického bloku v čele se SSSR, zatímco Spojené státy americké byly podle předpokladů i nadále označeny jako hlavní vyzyvatel. (Vuving, 2006)

Při schvalování nové koncepce zahraniční politiky se vietnamské vedení muselo vyrovnat s doposud nevyřešenou výzvou: schopnosti Sovětského svazu sehrávat úlohu garanta bezpečnosti Vietnamu každým dnem klesaly, ale – jak

¹¹ Johnsonův jižní útes: anglicky Johnson South Reef, čínsky Chiguā Jiāo, vietnamsky Đá Gạc Ma.

¹² Na takové úrovni se obdobná schůze konala naposled v polovině 70. let. Vietnamskou stranu zastupoval Nguyễn Văn Linh (generální tajemník KSV) a Lê Đức Anh (ministr obrany Vietnamu), čínskou delegaci vedl Ťiang Ce-min (generální tajemník Komunistické strany Číny) a Li Peng (ministrský předseda). Zástupci pro-reformních křidel KSV a KSČ, včetně ministra zahraničí Thacha nebo čínského prezidenta Teng Siao-pchinga, pozvánku nedostali (Kristof 1990).

bylo naznačeno výše – Čína tuto roli odmítla převzít. I když Sovětský svaz byl nakonec označen za strategického partnera, všem účastníkům sjezdu bylo jasné, že spoléhat se výhradně na Moskvu, by bylo neudržitelné. Politbyro KSV za daných okolností rozhodlo „diverzifikovat“ vietnamskou zahraniční politiku a výrazně rozšířit své diplomatické styky. Paradoxně tak učinilo to, po čem volal odvolaný ministr zahraničí **Thạch**. V doktríně Spolupráce a souboje byla hanojská vláda explicitně vyzvána, aby iniciovala navázání vztahů zejména se zeměmi jihovýchodní Asie, ale také s Indií a dokonce i s USA. Nepočítáme-li státy se socialistickým zřízením, měl Vietnam v roce 1989 uzavřeny diplomatické styky pouze se 23 státy. Během pěti let od skončení 7. Sjezdu KSV (1991) toto číslo vzrostlo na 161. (Frost, 1993; Hiep, 2013)

Druhým milníkem vývoje vietnamské zahraniční politiky stalo přijetí Rezoluce číslo 8 (IX. oddíl), obsažené ve Strategii na obranu vlasti v nových podmínkách z roku 2003 (*Strategy of Fatherland Defense in a New Situation*). (Hiep, 2013) Profesor **Pham Quang Minh** z Vietnamské národní univerzity (*Đại học Quốc gia Hà Nội*) ji dokonce označuje za vůbec nejdůležitější dokument vietnamské zahraniční politiky od chvíle, kdy se hanojská vláda rozhodla ukončit deset let trvající okupaci Kambodži (1979 – 1989). (Minh, 2011)

Novými podmínkami, které iniciovaly schválení Rezoluce č. 8, byla míněna reakce Spojených států na teroristické útoky, jmenovitě intervence do Afghánistánu (2001) a zejména pak do Iráku (2003). Vývoj těchto událostí vietnamskou vládu poněkud zaskočil. V Hanoji totiž vládlo všeobecné přesvědčení, že svět od konce studené války přibližoval multipolárnímu modelu, ve kterém žádná ze světových velmocí není schopná prosazovat své zájmy unilaterálně (tj. bez podpory světového společenství). Ofenzivní politika amerického prezidenta **George W. Bushe** vietnamské přiměla vietnamské vedení k přehodnocení mocenského potenciálu USA. (Vuving, 2006)

Rezoluce č. 8 (IX. oddíl) je pro pochopení vietnamské zahraniční politiky klíčová, protože stanovuje návod, podle kterého má Vietnam odlišovat své spojence (*doi tac*) a odpůrce (*doi tuong*). (Elliot, 2012, s 237): „Každý, kdo hájí úctu k nezávislosti, suverenitě a podporuje přátelské, rovné a vzájemné vztahy přátelství a spolupráce s Vietnamem, je považován za našeho partnera; každý, kdo se uchyluje ke komplotům a akcím zaměřeným proti cílům naší země při budování a obraně vlasti, je protivník, se kterým se má bojovat.“ (dle Minh, 2011, s 104; srovnej Thayer, 2011b, s. 17; Hiep, 2013, s. 343)

Jak vyplývá z výše uvedených slov, určujícím indikátorem je uvedena míra

shody s vietnamskými národními zájmy a nikoli ideologická afinita socialistického bloku, jak tomu bylo až doposud. Důležité také je, že každá země se může ocitnout v obou kategoriích – tedy na straně spojenců i nepřátel. Pokud například mezi Vietnamem a USA existují společné národní zájmy v oblasti bezpečnosti, pak dle Rezoluce č. 8 není důvod, proč se takové spolupráci vyhýbat a proč USA neoznačit jako spojence (*doi tac*). Na druhé straně v jiných tématech (například ochrany lidských práv, podpora demokracie), představují stanoviska americké vlády hrozbu pro stabilitu Vietnamu a USA jsou tudíž chápány jako odpůrce (*doi tuong*).

Podobně je tomu i v případě čínsko-vietnamských vztahů: Vietnam má eminentní zájem s Čínou spolupracovat, protože vláda v Pekingu představuje klíčového obchodního partnera. Oba státy mají rovněž společný zájem na uchování politického režimu, který je postaven na marx-leninistické ideologii a systému jedné strany. Na druhé straně to nebrání Hanoji, aby ve sporu o kontrolu ostrovů v Jihočínském moři označila jednání Číny jako nepřátelské.

Oproštění se od „ideologického“ klíče a důraz na sledování národních zájmů otevřelo vietnamským státníkům značný prostor pro manévrování – přesně to manévrování, které vystihuje koncept zajišťování. Jestliže Vietnam v minulosti omezoval svou zahraniční politiku na to, co bylo deklarováno v Moskvě, po roce 2003 se dle **Minha** stal „aktivnějším a sebejistějším hráčem o asijsko-pacifický region i ve vztazích s ostatními státy, organizacemi a v řešení regionálních či mezinárodních problémů.“ (Minh, 2011, s. 104)

Podle **Alexandera Vuvinga** mělo přijetí Strategie na obranu vlasti v nových podmínkách tři hlavní implikace: Za prvé oslabil vliv anti-imperialistů, protože „ideologie přestala hrát roli v určování spojenců a nepřátel; pragmatismus byl implicitně povýšen na zákon, určující vietnamskou zahraniční politiku.“ (Vuving, 2006, s. 818) Za druhé výrazně posílala pozice tzv. „internacionalistů“ (integrationists), kteří za hlavní prioritu považovali diverzifikaci zahraniční politiky. A za třetí došlo k výraznému sblížení s vládou USA, přinejmenším ve srovnání s léty, které následovaly po obnovení diplomatických styků. (Vuving, 2006)

K výše uvedeným tvrzením dodejme, že všechny tři důsledky přijetí Strategie na obranu vlasti v nových podmínkách, o kterých psal **Vuving** v roce 2006, se do dnešních dnů ještě více prohloubily. Anti-imperialismus sice stále představuje vlivný proud mezi členy KSV, nicméně po několika ozbrojených incidentech, které se odehrály mezi čínskými a vietnamskými plavidly v Jihočínském moři v letech 2011, 2013 a 2014, podpora pro vytvoření čínsko-

vietnamské („anti-imperialistické“) aliance poklesla.

Také internacionalisté posilovali své postavení uvnitř KSV, neboť v posledních přibližně deseti letech se jim dařilo úspěšně plnit svou agendu: diverzifikaci zahraniční politiky. Na počátku 21. století měl Vietnam uzavřenou pouze jednu dohodu o strategickém partnerství (*đôi tác chiến lược*), přičemž není nijak překvapující, že touto zemí bylo Rusko. Nicméně v letech 2006 až 2013 byly tytéž dohody uzavřeny s dalšími dvanácti státy Evropy a Asie¹³, včetně Japonska, Indie, Číny, Velké Británie, Německa či Francie. Bilaterální dohody stejného významu, i když nejsou explicitně označovány jako „strategické“, byly podepsány také s Austrálií (2009) a USA (2013). Za úspěch multilaterální diplomacie můžeme označit vstup Vietnamu do Světové obchodní organizace (2007), nebo také participaci na jednání o vzniku Trans-pacifického partnerství.¹⁴ (Thayer, 2014) Za symbolické, leč důležité „vítězství“ internacionalistů lze považovat skutečnost, že se současným ministrem zahraničních věcí (od roku 2011) a viceprezidentem Vietnamu (od roku 2013) stal **Phạm Binh Minh**, syn ministra zahraniční **Thạch**, který byl roku 1991 vyloučen z Politbyra KSV.

Po roce 2006 došlo také k nebývalému sblížení s USA. Od normalizace (1995) se oživení vzájemných vztahů týkalo téměř výhradně obchodní výměny. Ze Spojených států se stalo druhé největší odbytiště vietnamského exportu a třetí největší obchodní partner Vietnamu. Ve Washingtonu ale dlouho odmítali vietnamské žádosti o zahájení společného dialogu o bezpečnostních otázkách asijsko-pacifického regionu. Průlomové změně došlo až v roce 2010, kdy do Hanoje zavítala ministryně zahraniční USA **Hillary Clintonová** a ministr obrany **Robert Gates**. (Simon, 2010, s. 49 - 51) Stalo se tak při příležitosti 15 výročí normalizace americko-vietnamských vztahů. Po setkání s vietnamským premiérem **Hillery Clintonová** na tiskové konferenci vyjádřila znepokojení a nesouhlas s čínskými aktivitami v Jihočínském moři, což bylo americkými médii vnímáno jako implicitní podpora Vietnamu. **Robert Gates** byl ještě důraznější, když prohlásil: „*Doufáme, že budeme schopni zlepšit naše bezpečnostní vazby s Vietnamem a doufáme také, že vytvoříme širší základnu pro praktické aktivity*

¹³ Dopusud Vietnam uzavřel tyto strategická partnerství: s Ruskem (2001), Japonskem (2006), Indií (2007), Čínou (2008), Jižní Koreou a Španělskem (2009), Velkou Británií (2010), Německem (2011), Itálií, Thajskem, Indonésií, Singapurem a Francií (2013).

¹⁴ Trans-pacifické partnerství – Trans-Pacific Partnership (TPP) je obchodní smlouva 12 zemí z Asijsko-pacifického regionu, jejímž cílem je podpora růstu vzájemného obchodu, investic a zaměstnanosti. Její finální podoba je stále předmětem jednání.

ve vzájemné spolupráci s vietnamskými vojenskými a bezpečnostními institucemi.“ (Banusiewicz, 2010) Přesnější význam těchto slov na sebe nenechal dlouho čekat: na konci roku bylo uspořádáno společné námořní cvičení, které obě strany završily podpisem memoranda o vojenské spolupráci. Poslední z řady impulzů, které výrazně posílily americko-vietnamské vztahy, se stalo rozhodnutí prezidenta **Obamy** (srpen 2014) uvolnit amerického embargo na vývoz zbraní do Vietnamu. (Wroughton– Shalal, 2014)

Pokud bychom shrnuli výše uvedená fakta a pokusili se vietnamskou strategií zajišťování dát do souvislosti s proměnami mezinárodního řádu, pak můžeme vývoj zahraniční politiky Vietnamu rozdělit do tří period (viz Tabulka č. 4: Vývoj vietnamské zahraniční politiky od konce vietnamské války (1975) do současnosti).

V prvním období – od konce 70. let minulého století¹⁵ až do konce studené války – odpovídá bipolárnímu dělení světa. Hlavním spojencem Vietnamu byl Sovětský svaz. Jejich aliance byla legitimována ideologickou blízkostí dvou komunistických režimů, které formálně sjednocoval odpor vůči kapitalistickému bloku v čele s USA. Nicméně hlavním pojítkem SSSR a Vietnamu bylo vyvažování vlivu Číny (*balancing*), se kterou se SSSR (1969) i Vietnam (1979, 1988) dostávali opakovaně do otevřeného konfliktu. S nástupem vlády **Michaila Gorbačova** se ale spojení sovětsko-vietnamské spojení začíná drobit. Komunisté v Hanoji si začínají uvědomovat, že SSSR roli strategického partnera nebude schopen plnit. Část vietnamských komunistů byla ochotná přistoupit na politiku ustupování Číně (*bandwagoning*), protože hlavní výzvou pro přežití vlastního režimu se zdálo být šíření „západní“ demokracie a kapitalismu. Nicméně s tímto návrhem neuspěli a tak jim de facto nezbyvalo nic jiného, než ukončit jednostrannou orientaci na ideologicky spřízněné státy.

Druhé období vietnamské zahraniční politiky se v podstatě kryje s unipolárním uspořádáním, anebo přinejmenším s takovým uspořádáním, které se unipolaritě blíží (tj. období přibližně jedné dekády po rozpadu SSSR). Vietnamští komunisté rozpad bipolarity reflektovali přijetím doktríny Spolupráce a soubor na 7. sjezdu KSV (1991). Toto byl první a zásadní impuls, který umožnil, aby Vietnam otevřel svou diplomacii vůči zemím z celého světa, bez

¹⁵ Až do roku 1975 byl Vietnam rozdělen na Vietnamskou demokratickou republiku (Severní Vietnam s hlavním městem Hanojí) a Vietnamskou republiku (Jižní Vietnam s hlavním městem Saigonom). Země byla komunisty formálně sjednocena v roce 1976 pod názvem Vietnamská socialistická republika. Hlavním městem zůstala Hanoj.

ohledu na jejich ideologickou ukotvenost. Nicméně tady je třeba dodat, že skutečná „tvář“ vietnamské zahraniční politiky se ani po roce 1991 nijak radikálně neměnila. Je třeba si uvědomit, že vietnamské politbyro bylo i nadále kontrolováno konzervativním křídlem KSV, jehož členové inklinovali k anti-imperialismu. Tudíž normalizace vztahů s USA byla chápána jen jako nutné zlo vyplývající z proměny mezinárodního řádu, nikoli zahraničně politický směr, který by měl být prohlubován. Totéž se dá říci o ochotě vietnamské vlády participovat na činnostech organizace ASEAN. Rostoucí asertivita USA ve světové politice vedla vietnamské komunisty k vypracování Strategie na obranu vlasti v nových podmínkách (2003). Její přijetí otevírá ve vietnamské zahraniční politice novou kapitolu.

Tabulka č. 4: Vývoj vietnamské zahraniční politiky od roku 1979 do současnosti

Období	Mezinárodní uspořádání	Strategický spojenec	Zahraněčně politická strategie	Hlavní vyzývateľ
1979 – 1991	Bipolarita	Sovětský svaz a jeho spojenci	Vyvažování (<i>balancing</i>)	Čína, USA
1991 – 2003	Unipolarita	Primární orientace na socialistické státy	Přechod k zajišťování	Není jasný
Od r. 2003 do současnosti	Post-unipolarita	Spolupráce možná s kýmkoli (včetně USA)	Zajišťování (<i>hedging</i>)	Čína

Zdroj: Vlastní zpracování

Třetí období od roku 2003 do současnosti je příznačné tím, že Vietnam ve své zahraniční politice sleduje pouze své národní zájmy, přičemž vnitřní politické uspořádání již není žádnou překážkou spolupráce. Vietnamské politbyro postupně ovládli „pragmatici“, kteří se maximálně snaží integrovat svou zemi do mezinárodních i regionálních institucí. Hlavním vyzvatelem Vietnamu se jednoznačně stává Čína, která rychle modernizuje své ozbrojené složky. V Pekingu ani Hanoji nikdo nemá formálně zájem na eskalaci napětí, ostatně státníci obou zemí při společných setkáních dávají jasně najevo, že si spolu dobře rozumí. Nicméně Čína v posledních letech (2011, 2013, 2014) opakovaně demonstrovala, že se o kontrolu nad Jihočínským mořem nehodlá s nikým dělit. Naopak komunikace s Bílým domem dosahuje nejlepší úrovně, jaké americko-vietnamské vztahy zažily od vyhlášení samostatného Vietnamu v roce 1945. Pokračuje také politika uzavírání strategických partnerství s ostatními

státy v regionu, včetně Japonska, Indie a Ruska.

Rostoucí konfliktní potenciál v Jihočínském moři a postupné sblížování Vietnamu a USA (a dalších zemí v regionu), nás přirozeně nutní ke spekulacím, jak se bude vietnamská diplomacie vyvíjet dál. Při pohledu na milníky vietnamské zahraniční politiky (viz Tabulka č. 3) zjistíme, že strategie, spojenci i vyzvatelé se měnili každých přibližně 12 let. Pokud za základ vietnamské strategie zajišťování chápeme rok 2003, resp. přijetí Rezoluce č. 8, pak bychom mohli snadno dojít k závěru, že právě v době psaní tohoto článku se Vietnam znovu nachází v zlomovém okamžiku vývoje své zahraniční politiky. Ale je tomu skutečně tak?

3 Zajišťování jako zahraničně politické paradigma

Opakované návštěvy vrcholných představitelů americké vlády v Hanoji a společná cvičení námořních sil jasně indikují, že ve vztazích mezi těmito státy dochází k největším změnám za poslední čtyři desítky let. Někteří odborníci toto považují za ukázkou toho, že Vietnam se dříve či později stane spojencem USA. Například **John Mearsheimer** je již delší dobu přesvědčen, že pokud bude čínská vláda schopná zachovat svůj hospodářský růst, pak je jen otázkou času, kdy se USA a Čína dostanou do vzájemného konfliktu. A v takovém případě se většina sousedů Číny „včetně Indie, Japonska, Singapur, Jižní Koreji, Ruska a Vietnamu – připojí na stranu USA, aby společně zadržovali čínskou moc.“ (Mearsheimer, 2006, s. 160)

Kdybychom tutéž logiku, kterou používá **Mearsheimer**, obrátili naruby, pak bychom stejně přesvědčivě mohli tvrdit, že Vietnamu dříve či později ustoupí vnějšímu tlaku a stane se z něj čínský vazal. Ostatně nebylo by to poprvé, kdy by panovníci Vietnamu volili právě tuto variantu (tj. *bandwagoning*). Nakonec i ono sblížování mezi Vietnamem a USA se odehrávalo až poté, co došlo k obdobnému sblížení na nejvyšší úrovni mezi představiteli Hanoje a Pekingu.

Technicky vzato nemůžeme ani jednu variantu vyloučit: Vietnam se možná jednoho dne připojí k zemím, které budou zadržovat vzestup Číny anebo právě naopak, bude společně s Čínou tlačit, aby došlo ke kompletnímu stažení USA z (jiho)východní Asie. Nikdo z nás nedokáže říci, co se stane v budoucnosti. Nicméně pokud opustíme poněkud zjednodušenou dichotomii „vyvažování versus ustupování“ a namísto toho uplatníme koncept zajišťování, pak můžeme s tvrzením **Johna Mearsheimera** (a jinými autory) polemizovat.

Já se ale domnívám, že prvořadým zájmem Vietnamu není aliance s USA

proti Číně, nýbrž s pomocí USA (a dalších zemí) se bránit čínským pokusím vytvořit hegemonii. V tomto konstatování není jen sémantický rozdíl. Vietnam má vitální zájem, aby USA zůstaly v regionu aktivní, ale stejně tak má zájem na nadstandardních vztazích s Čínou.

Mearsheimer a mnozí další mají jistě pravdu, že se Vietnam cítí ohrožen růstem čínské moci. Opakovaná demonstrace čínských sil v Jihočínském moři vyvolává u Vietnamců nejen obavy, ale také hlavně nacionalistické vášně, které nejednou přerostly do otevřených protičínských demonstrací. V tomto smyslu se zdá nepravděpodobné, že by vietnamská vláda souhlasila s politikou ustupování (*bandwagoning*). Nicméně obava z agresivního jednání souseda ještě nutně nevede k vyvažování (*balancing*). Plnohodnotnému spojení USA a Vietnamu brání několik závažných faktorů, které nebude snadné překonat.

V prvé řadě Vietnam se nachází v geografickém „orbitu“ Číny. Pokud by se Hanoj – byť jen hypoteticky – pokusila podepsat s Washingtonem smlouvou o kolektivní obraně, není jakýkoli důvod se nedomnívat, že by to Čína považovala za provokaci. A jak jsme již naznačili v úvodu této práce, Vietnam je vůči Číně v hluboce asymetrickém postavení, takže si nemůže provokace dovolit. Takovéto „hrátky“ by mohly Vietnam přijít až příliš drahé.

I kdyby v Hanoji byla poptávka po strategii plnohodnotného vyvažování, žádný věrohodný partner, který by se Vietnamu ve sporu s Čínou zastal, neexistuje. Pokud by došlo mezi těmito státy k ozbrojeným střetům a z nějakého důvodu by do nich byly zataženy i Spojené státy americké, pak je třeba si uvědomit, že americké námořní složky by musely operovat tisíce kilometrů od svých břehů. Naopak Čína by byla v nesrovnatelné výhodě, protože by bojovala téměř na vlastním „hřišti“. Je proto iluzorní se domnívat, že by Spojené státy podepsaly jakoukoli alianci, která by mohla americké ozbrojené síly zatáhnout do konfliktu o několik ostrovů v Jihočínském moři.

Další důvod, proč je americko-vietnamské nepravděpodobné, spojení spočívá v tom, že Vietnam je ekonomicky hluboce závislý na exportu a importu svého zboží do, resp. z Číny. V Hanoji ani Pekingu přirozeně nemají žádný důvod na destabilizaci regionu, protože destabilizace by poškodila všechny zúčastněné aktéry. Avšak tady je nutné si uvědomit, že pokud by vypukla, daleko větší následky by měla pro hospodářství Vietnamu. V hospodářských vztazích obou zemí panuje obrovská asymetrie: pokud by došlo k zastavení vzájemného obchodu, mnoho vietnamských továren by se ocitlo před bankrotem, což by se velmi negativně projevilo na hospodářském růstu

Vietnamu. Ztráta obchodu s Vietnamem by jistě zasáhla i nemálo čínských firem, ale celkové ztráty na čínském HDP by byly jen marginální.

V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že Vietnam a Spojené státy jsou dvě země, jejichž politické režimy si, diplomaticky řečeno, nejsou nakloněny. Vláda USA dlouhodobě kritizuje Vietnam za nedodržování lidských práv a Vietnam tuto kritiku opakovaně odmítá jako zasahování do vnitřní suverenity. Formálně v USA stále platí zákon, který zakazuje export zbraní do Vietnamu. A jeho zrušení (či alespoň zmírnění) je americkou vládou podmiňováno přijetím reform, které by vietnamský politický systém demokratizovaly. Ovšem taková podmínka je pro vládnoucí elity v Hanoji de facto nesplnitelná, protože by vietnamští komunisté nutně museli provádět něco, co by podkopávalo jejich autoritu.

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že Vietnam nebude usilovat o alianci s USA (aby vyvažoval Čínu) a nebude ustupovat Číně (aby vytláčil USA). Přesněji řečeno, vietnamská zahraniční politika se bude pohybovat někde mezi zmiňovanými póly. Vietnamská vláda tak bude činit proto, že tato „střední“ pozice mu vyhovuje nejvíce. Poskytuje mu totiž tu nejvyšší svobodu jednání. Dokud to bude možné – přesněji řečeno dokud nebude ohrožena samotná existence Vietnamu – pak budou v Hanoji dělat vše proto, aby realizovali strategii zajišťování.

Způsob, jakým Vietnam vzdoruje mocenskému vzestupu Číny, lze s jistotou dávkou představivosti vnímat jako asymetrický souboj Davida a Goliáše. Je tady ale jeden zásadní rozdíl: konflikt mezi Čínou a Vietnamem nebude rozhodnut silově. Může-li se vietnamská vláda od biblického Davida něčemu poučit, pak především to, že nejlepším nástrojem jak vzdorovat mocnějšímu nepříteli, je schopnost přizpůsobit se podmínkám. A strategii zajišťování pak můžeme interpretovat jako způsob, kterým se slabší aktér vyhýbá konvenčnímu měření sil. Tedy přesně tak, jak to činil David proti Goliášovi.

Literatura:

- BROWN, D. 2014. *Vietnam's Pivot. How Hanoi Learned to Stop Worrying and Love the United States*. Foreign Affairs (Snapshot), 9. 9. 2014; 1. 10. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/141970/david-brown/vietnams-pivot>>.
- BROWN, F. Z. 2010. Rapprochement Between Vietnam and the United States. *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 32, No. 3 (2010), s. 317 - 342.

- DEXIAN, C. 2013. Hedging for Maximum Flexibility: Singapore's Pragmatic Approach to Security Relations with the US and China. In *POINTER, Journal of the Singapore Armed Forces*, Vol.39, no.2, 2013, s. 1 - 12.
- BANUSIEWICZ, J. D. 2010: Gates Arrives in Vietnam for Bilateral Meetings, Conference. Department of Defence News, American Forces Press Service, October 10, 2010; 1. 10. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=61215>>.
- The Economist (2012): China's military rise – The dragon's new teeth. A rare look inside the world's biggest military expansion. The Economist, 7. 4. 2012; 1. 10. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.economist.com/node/21552193>>.
- ELLIOT, D. W. P. 2012: Changing Worlds: Vietnam's Transition from Cold War to Globalization. Oxford University Press.
- FRAVEL, M. T. 2012: All Quiet in the South China Sea. Why China is Playing Nice (For Now). Foreign Affairs (Snapshot), 22. 3. 2012; 1. 10. 2014. <<http://www.foreignaffairs.com/articles/137346/m-taylor-fravel/all-quiet-in-the-south-china-sea>>.
- FROST, F. 1993. Vietnam's Foreign Relations: Dynamics of Change. Pacific Strategic Papers 6. Institute of Southeast Asian Studies.
- GOH, E. 2005. Meeting the China Challenge: The U.S. in Southeast Asia Regional Security Strategies. Policy Studies 16. East – West Center: Washington.
- GOH, E. 2006. Understanding “hedging” in Asia Pacific security. PacNet 43, August 31, 2006; 1. 12. 2014. <<http://csis.org/files/media/isis/pubs/pac0643.pdf>>.
- HARDY, J. - O'CONNOR, S. 2014. China advances with Johnson South Reef construction. In IHS Jane's Defence Weekly, 19. 3. 2014; 1. 12. 2014, <<http://www.janes.com/article/43456/china-advances-with-johnson-south-reef-construction>>.
- HIEP, L. H. 2013: Vietnam's Hedging Strategy against China since Normalization. In *Contemporary Southeast Asia* Vol. 35, No. 3 (2013), s. 333-368.
- HLAVÁČEK, P. 2014. Závody ve zbrojení a konflikt o Jihočínské moře, část II., 20. 4. 2015. Dostupné na internetu:<http://www.natoaktual.cz/zavody-ve-zbrojeni-a-konflikt-o-jihocinske-more-cast-ii-pg3-/na_analyzy.aspx?c=A150420_171101_na_analyzy_m02>.
- CHAN, S. 2012. *Looking for Balance. China, the United States, and Power Balancing in East Asia*. Stanford University Press: Stanford, California.
- CHENG-CHWEE, K. 2008. The Essence of Hedging: Malaysia and Singapore's Response to a Rising China. In *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 30, No. 2 (2008), s. 159 - 185.
- CHUNG, J. H. 2009/2010: East Asia Responds to the Rise of China: Patterns and Variations. Pacific Affairs, Vol. 82, Vol. 4 (Winter, 2009/2010), s. 657-675.

- JACKSON, P. 2012. Deterrence, Coercion, and Enmeshment: French Grand Strategy and the German Problem after World War I.. In Taliaferro, Jeffrey; Ripsman, Norrin M.; Lobel, Steven E. (eds.): *Challenge of Grand Strategy. The Great Powers and the Broken Balance between the World Wars*, s. 37-64.
- KEOHANE, R. O. - NYE, J. S. 1998. Power and Interdependence in the Information Age. *Foreign Affairs*, 77(5).
- KRISTOF, N. D. 1990. Vietnamese Pay a High-Level Visit to China. *The New York Times*, September 20, 1990; 1. 10. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.nytimes.com/1990/09/20/world/vietnamese-pay-a-high-level-visit-to-china.html>>.
- McDOUGALL, D. 2012. Responses to "Rising China" in the East Asia Region: soft balancing with accommodation. In *Journal of Contemporary China*, 21 (74), s. 1 - 17.
- MEARSHEIMER, J. J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. North & Company.
- MEARSHEIMER, J. J. 2006. China's Unpeaceful Rise. In *Current History*, April 2006; 1. 10. 2014. Dostupné na internetu: <<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0051.pdf>>.
- MINH, P. Q. 2011. The East Asia Security Environment in the Beginning of the Twenty-first Century and the Adjustments in Vietnamese Foreign Policy. In *Asia-Pacific Review*, Vol. 18, Issue 1, 2011.
- MYDANS, S. 1998. Nguyen Co Thach, Hanoi Foreign Minister, 75. In *The New York Times*, April 12, 1998; 1. 10. 2014. <<http://www.nytimes.com/1998/04/12/world/nguyen-co-thach-hanoi-foreign-minister-75.html>>.
- NSS 2006. *The National Security Strategy of the United States of America*. The White House: Washington, March 2006; 1. 12. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>>.
- PAPE, R. A. 2005. Soft Balancing against the United States. In *International Security*, Volume 30, Number 1, Summer 2005.
- SIMON, S. 2010. Growing Enmeshment in Regional Affairs. In: *Comparative Connections – Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, October 2010, s. 49 - 61.
- SCHROEDER, P. W 1977. Quantitative Studies in the Balance of Power: An Historian's Reaction. In *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 21, No. 1, s. 1 - 22.
- SHEEHAN, M. 2000. *The Balance of Power. History & Theory*. Routledge: London and New York.
- STOUT, D. 2014. The Last Time China Got Into a Fight With Vietnam, It Was a Disaster. *Time*, 15. 5. 2014; 1. 8. 2014. Dostupné na internetu: <<http://time.com/100417/china-vietnam-sino-vietnamese-war-south-china-sea>>.

- THAYER, C. A. 2011a. The Tyranny of Geography: Vietnam and Rising China. The Structural Dynamics of Mature Asymmetry. The Tyranny of Geography: Vietnamese Strategies to Constrain China in the South China Sea. Paper to International Studies Association 52nd Annual Convention, Montréal, Québec, Canada, March 16 - 19, 2011, s. 2 - 22.
- THAYER, C. A. 2011b. The Paracel Islands Dispute: Geo-Strategic Issues and the Role of International Law in Promoting Cooperation. Paper presented to international conference on Paracel-Spratly Archipelagoes: Historical Truth co-sponsored by University of Da Nang and Pham Van Dong University Da Nang, Vietnam, June 19-21, 2014, s. 2 -14.
- THAYER, C. A. 2014. U.S. - Vietnam: From Comprehensive to Strategic Partners? Center for Strategic and International Studies, March 20, 2014; 1. 8. 2014. Dostupné na internetu: <<http://cogitasia.com/u-s-vietnam-from-comprehensive-to-strategic-partners>>.
- VOA 2014. Tensions Remain High in Vietnam Following Attacks on Foreign Factories. Voice of America News, 14. 5. 2014; 1. 12. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.voanews.com/content/tensions-remain-high-in-vietnam-following-attacks-on-foreign-factories/1914821.html>>.
- VUVING, A. L. 2006. Strategy and evolution of Vietnam's China policy. In *Asian Survey*, Vol. 46, Issue 6, November/December 2006, s. 805 - 824.
- WALT, S. M. 1985. Alliance Formation and the Balance of World Power. In *International Security*, Vol. 9, No. 4, Spring 1985, s. 3 - 43.
- WALTZ, K. N. 1979. *Theory of International Politics*. New York: McGraw Hill.
- WOMACK, B. 2006. *China and Vietnam. The Politics of Asymmetry*. Cambridge University Press.
- WROUGHTON, L. – SHALAL, A. 2014. Exclusive: Courting Vietnam, U.S. prepares to ease arms embargo. Reuters, September 23, 2014; 1. 12. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.reuters.com/article/2014/09/23/us-usa-vietnam-relations-exclusive-idUSKCN0HI22I20140923>>.